

1. A piaci modell az elmúlt évszázadokban rendkívül gyors felvirágzást követően az emberiség számára – legalább is bizonyos szempontból – soha nem látott „kánaánt” teremtett a Földön. Ugyanakkor ma már azt is látjuk, hogy miközben az emberiség egyik fele számára ez korábban elképzelhetetlen jólétet (termékbőséget, szabadságot, életminőséget) teremtett, ezt csak a gazdasági- és társadalmi különbségeket tekintve mind áthidalhatatlanabb szakadék árán érte el. (A kialakuló különbségeket maga a piaci modell okozza)
2. A piaci modell sikere akkor vált „meggyőző fölényé”, amikor a technikai (és tudományos) fejlődés olyan gépeket és technológiákat eredményezett, amelyekkel a termelékenység (egy-egy ember által elvégzett „munka”) megsokszorozódott, vagy másként az egységnyi termék előállításához szükséges „munka” (idő, élő és holt munka) drasztikusan lecsökkent.
3. A piaci modell sikerének titka, hogy az egyre bővülő újratermelés (a profitnövelés egyik lehetséges útja) mellett – amelynek az emberiség létszámnövekedésén túlmenően az emberi igények korlátlanul tűnő növekedése is teret enged – eredményes a termelékenység hatékony növelésében is (K+F+I(nnováció)).
4. A piaci modell hajtóereje – a profit – primer módon csak egyéni érdekként értelmezhető. Az egyéni érdek(ek)en alapuló modell azonban nem kizárólag azáltal válhatott általánossá (a világ egy része nem kizárólag azért „alakult át” piacgazdasággá, kapitalista társadalommá) mert a profittulajdonosok (tőkések) érdekérvényesítő képessége sokszorta nagyobb a fogyasztók érdekérvényesítő képességénél. Sőt nem elsősorban ezért terjedt el ilyen gyorsan és „alaposan”. Legalább ilyen fontos ok az is, hogy hosszú ideig a fogyasztók is sokat profitáltak. Sőt legtöbb esetben az is igaz, hogy az igények kielégítéséhez szükséges össztársadalmi ráfordítás piaci modellben alacsonyabb minden más megoldásnál.
5. A piaci modellel kapcsolatos problémák egyik oka a környezeti és társadalmi problémák nagymértékű megnövekedése. Mindkettőről, mint a piaci modell **externáliájáról** beszélhetünk. *Sem a társadalmi különbségek* (ezzel a feszültségek, problémák és azok következményeinek megoldására fordítandó költségek), *sem a természet károsodásai* (éghajlatváltozás, biodiverzitás csökkenés, egészségtelen környezet illetve ezek kezelésének, a következményként jelentkező károk megelőzésének és elhárításának költségei) **nem jelennek meg a piaci modellek kiadási oldalán**. (Emiatt egyesek a piaci modell fenntarthatatlanságáról kezdtek beszélni, mire a piac a szót „átfordította” fenntartható növekedés iránti igényre!)
6. Az externáliák, és egyben a „piaci kudarcok” különös esete az, amikor a piaci modellen kívüli hatás pozitív vagyis **pozitív externáliáról** és nem negatívról kell beszélni. A kudarc „mechanizmusa” ebben az esetben kissé eltérő. A problémát ebben az esetben az okozza, hogy a pozitív hatás – még abban az esetben sem, ha egyértelmű és elfogadott – nem „konvertálható” egyszerű eszközökkel bevétellé a piaci modellben. Ennek következtében a jószág – és ezzel a pozitív hatások – gyarapítása a jószág tulajdonosának nem érdeke. (Tipikusan az infrastruktúrákra érvényes.) (Megint igaz az, hogy amennyiben az elmaradó hasznot más módon akarjuk pótolni, kiváltani, helyettesíteni annak költségei az össztársadalmi ráfordítást növelik.)

7. A piaci modellel kapcsolatban megfogalmazott ellenvélemények másik kiváltó oka a modell „túlterjeszkedése”. Sok olyan terület azonosítható, amelyen nem érvényesül a piaci modellnek az össztársadalmi ráfordítást minimalizáló hatása. Vagyis mind több olyan terület van, ahol a piaci modell a fogyasztók számára egyénenként sem és összességében sem „kifizetődő”. (Reakcióként alakultak ki a különféle közös fogyasztási modellek: timesharing, car-sharing sőt a biztosító is!). (Sokszor az össztársadalmi ráfordítás minimalizálásának és az externáliák kezelésének problémája összekapcsolódik. Az összekapcsolódás jól kimutatható olyan feltételek mellett, amikor az externália szorosan köthető az adott jószághoz, jól számszerűsíthető és így annak költségeit is az össztársadalmi ráfordítások közé tudjuk számítani (egészségügy).)
8. A „piaci kudarcok” legújabb terepét az immateriális jószágok jelentik. Korábban nem volt ennyire nyilvánvaló, habár vita valószínűleg mindig folyt körülötte. Amíg azonban a szellemi tulajdon, a szerzői jog, a szellemi szabadalmak „piacosítása” inkább szolgálta a felhasználók érdekeit (lásd 7. pont) nem volt piaci kudarcnak mondható. Manapság azonban a felhasználók ellenérdeke mindinkább nyilvánvalóvá válik (vita az európai Parlamentben és Tanácsban). Az említett területnél azonban még jelentősebb azoknak az elektronikus termékeknek és szolgáltatásoknak a sora (szöveg, kép, hang, játék, térkép stb.) amelyek akár a piacgazdaság „csúcsának” is lennének nevezhetők, ha a termelékenységben mérnénk a teljesítményt. Hiszen ezek esetében az egységnyi termék előállítására fordított „munka” (idő, erőforrás) végtelenül kicsi, gyakorlatilag nulla, nem értelmezhető.
9. Elsősorban az 1., 3. és 4.-es pontokban megfogalmazott állítások okozzák, hogy a „piaci modell” céllá magasztosult egyes gondolkodók és – ami sokkal kínosabb – döntéshozók fejében. A jó tapasztalatok, a piaci modell sikerei azt a látszatot keltik, hogy a piaci modell minden olyan probléma megoldására alkalmas, amely valamilyen „jószág” előállításával és/vagy elosztásával kapcsolatos. Ennek következtében sok esetben tapasztalható olyan gondolkodás, amely a probléma érzékelését, tudatosulását követően okként a nem (vagy nem megfelelő) piaci működési modellt azonosítja, s ebből következően a megoldást a piaci működés (feltételeinek) megteremtésében, avagy a piaci működés korlátainak lebontásában látja.
10. A 9.-es pontban leírt problémát tovább erősíti az, hogy a **nem piaci modellekről** (közösségi modellek) sokszorta kevesebbet tudunk, sokszorta kevesebbet fogalalkozunk (oktatás, tudományos kutatás, közbeszéd) velük, mint a piaci modellről. Erre a problémára ráakódik, és azt tovább fokozza, hogy a 20. századi kísérletek közösségi (gazdasági) modelljei (tervgazdaság) erősen összekapcsolódtak egy rossz közösségi (politikai) modellel (kommunizmus).
11. Egy „jószág-probléma” esetében nehezen megkülönböztethető az, hogy a probléma valóban a jószág előállításával és/vagy elosztásával kapcsolatos, azoktól a problémáktól, amelyeket az 5., 6., 7. és 8.-as pontok rögzítenek. Az első esetben valóban olyan problémáról lehet beszélni, amelyben azonosítható, hogy a piaci működés bizonyos feltételei (verseny a kínálati oldalon, piacra lépés feltételei, szabad alkupozíció stb.) hiányoznak, vagy torzulnak, és várható, hogy a hibák kiküszöbölésével az alapprobléma is megoldódik. A második – fent leírt – esetekben

azonban a problémát éppen a jó piaci működés okozza, sőt minél jobban működik a piac, annál erősebben jelentkezik a probléma.

12. A jószágok alapos vizsgálata segít abban, hogy a két különböző problémát fel tudjuk ismerni. Egyes jószágok alkalmasak arra, hogy piaci modellel „működtessük” (termelés, előállítás, megvalósítás, elosztás, hozzáférés biztosítása) azokat, más jószágok viszont erre alkalmatlanok. A vizsgálathoz a jószágok két alapvető jellemzőjét (néhány esetben immanens tulajdonságát) kell megvizsgálni: a kirekesztőséget és a versengőséget. Csak a kirekesztő és versengő jószágok alkalmasak a piaci modellel történő hatékony működtetésre.